

รูปแบบการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุด้วยภูมิปัญญาดนตรีอังกฤษไทย Model for Promoting the Potential of the Elderly with the Wisdom of Thai Angklung

ณัฐวุฒิ พุกษะศรี^{1*} และ ละองดาว ภูสารอง²

Natthawut Pruksasi^{1*}, and Laongdaw Poosumrong²

อาจารย์ สาขาวิชาดนตรีไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม¹

นักวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม²

Lecturer, Department of Thai Music, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Maha Sarakham University¹

Researcher, Faculty of Humanities and Social Sciences, Maha Sarakham University²

*Corresponding author, e-mail: natthawut.pruksasri@gmail.com

วันที่รับบทความ: 26 พฤษภาคม 2568; วันแก้ไขบทความ: 23 กรกฎาคม 2568; วันตอบรับบทความ: 28 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

ประเทศไทยกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีแนวทางใหม่เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพึ่งพาตนเองของประชากรสูงอายุ ดนตรีไทยดั้งเดิม โดยเฉพาะอังกฤษ มักมีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและประโยชน์ด้านการบำบัด ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมสำหรับการพัฒนาผู้สูงอายุ งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจภูมิปัญญาดนตรีไทยของชาวอังกฤษ และเพื่อพัฒนารูปแบบเพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุผ่านการประยุกต์ใช้มรดกทางดนตรีนี้ การศึกษาครั้งนี้ใช้การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ 60 คนและผู้นำชุมชนจากบ้านดอนเงิน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการบันทึกข้อมูล งานวิจัยนี้ได้บูรณาการเครื่องมือการฝึกอบรมตามวิถีโคตาลีเพื่อสร้างทักษะทางดนตรี ความจำ และการประสานงาน กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์ การประเมินทักษะ การฝึกดนตรี และการแสดงต่อสาธารณะ ผลการศึกษาพบว่า จากผู้สูงอายุ 70 รายในชุมชน มี 60 รายที่เข้าร่วมและสำเร็จหลักสูตรการฝึกอังกฤษ รูปแบบการฝึกที่มีโครงสร้างประกอบด้วยการพัฒนาทางดนตรี 9 ขั้นตอนได้แก่ 1) การคัดแยกระดับความสามารถ 2) การทดสอบทักษะทางด้านร่างกายตามทฤษฎีดนตรีของโคตาลี 3) การฝึกทักษะการมองเห็นและการได้ยิน 4) การฝึกให้ฟังทำนองเพลง 5) ท่อนโน้ตเพลง 6) ฝึกการเขย่าเครื่องดนตรีอังกฤษ 7) ทดลองเขย่าเครื่องดนตรีอังกฤษตามโน้ต 8) นำผลงานจากการฝึกอบรมมาแสดงโชว์ และ 9) จัดตั้งวงดนตรีกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งสิ้นสุดลงด้วยการจัดตั้งกลุ่มดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้พบว่าผู้เข้าร่วมแสดงให้เห็นถึงการประสานงานทางร่างกายที่ดีขึ้น ความตื่นตัวทางจิตใจ และความพึงพอใจทางอารมณ์ และสามารถแสดงในงานสาธารณะได้ ซึ่งช่วยสร้างความภาคภูมิใจและโอกาสในการสร้างรายได้ ดังนั้น สรุปได้ว่าภูมิปัญญาทางดนตรีไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อังกฤษ สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ศักยภาพด้านการกระตุ้นความจำและการทำงานของสมอง การปรับอารมณ์ ลดความเครียดและซึมเศร้า การส่งเสริมการสื่อสารและความสัมพันธ์ทางสังคม และการกระตุ้นการเคลื่อนไหวและการรับรู้ประสาทสัมผัส

คำสำคัญ: การส่งเสริมศักยภาพ, ผู้สูงอายุ, ภูมิปัญญาดนตรีไทย, อังกฤษ

Abstract

Thailand is rapidly transitioning into a super-aged society, necessitating innovative approaches to enhance the quality of life and self-reliance of elderly populations. Traditional Thai

music, particularly the Angklung, has historically been linked to community engagement and therapeutic benefits, offering a culturally rooted tool for elderly development. This research aimed to explore the Thai musical wisdom of the Angklung and to develop a model for promoting the potential of the elderly through the application of this musical heritage. This study employed a qualitative research design. Data were collected through interviews with 60 elderly participants and a community leader from Ban Don Ngern, participatory observation, and documentation. The research integrated training tools based on the Kodály method to build musical skills, memory, and coordination. The process involved relationship building, skill assessment, musical training, and public performances. The results found that out of 70 elderly individuals in the community, 60 successfully participated in and completed the Angklung training. The structured model involved nine stages of musical development, including 1) ability level selection, 2) physical skills testing based on Kodaly's music theory, 3) visual and auditory skills training, 4) listening to music training, 5) learn music notes, 6) practice shaking the Angklung, 7) try shaking the Angklung according to the notes, 8) bring the results from the training to show, and 9) set up a band for the elderly group culminating in the formation of an elderly music group. Moreover, the participants demonstrated enhanced physical coordination, mental alertness, and emotional satisfaction, and were able to perform in public events, contributing to their sense of pride and offering income-generating opportunities. Therefore, it can be concluded that Thai musical wisdom, especially the use of Angklung, can effectively develop the potential of the elderly. These include the potential to boost memory and brain function, improve mood, reduce stress and depression, promote communication and social relationships, and stimulate movement and sensory perception.

Keywords: Potential Promotion, Elderly, Thai Musical Wisdom, Angklung

บทนำ

ปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ในภาวะสังคมผู้สูงอายุที่มีสัดส่วนโครงสร้างประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นด้วยอัตราที่สูงมาก ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมีประชากรวัยสูงอายุที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ประมาณร้อยละ 19 กล่าวคือ ในประชากรทุก ๆ 100 คน จะมีประชากรวัยสูงอายุประมาณ 19 คน และในอนาคตจำนวนผู้สูงอายุมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งประเทศไทยกำลังจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ภายในปี 2565 นี้ และเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรผู้สูงอายุอาเซียนแล้ว คือ มีผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ 11 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งจะมีแนวโน้มสูงขึ้นเช่นกัน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2565) ดังนั้นทำให้ต้องมีการเตรียมพร้อมในด้านการพัฒนาระบบที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเพื่อรองรับประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากปัจจุบันปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่พบปัญหาในหลาย ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญาความจำ ด้านร่างกาย ปัญหาสุขภาพและเพิ่มภาระการดูแลของคนในครอบครัว เพื่อพัฒนาให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้ มีศักยภาพสามารถทำประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม การที่ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและความพึงพอใจ (Happiness and Contentment) หรือ มีสุขภาพที่ดี ไม่ป่วยเป็นโรคต่าง ๆ มีความมั่งคั่ง ความสำเร็จ และ การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นองค์การอนามัยโลก (WHO) โดยเรียกภาวะนี้ว่า การมีสุขภาพทางใจ (Mental Well-being) (ปณิชา พรประสิทธิ์ และคณะ, 2564)

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลถึงปัญหาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านด้านการเงินและการคลังของประเทศ เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการบริการทางด้านสังคมและสุขภาพมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากจึงต้องมีการดำเนินการให้มีความสมดุลระหว่างการจัดสรรทรัพยากรสำหรับสวัสดิการการดูแลและความมั่นคงของผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับ

การเปลี่ยนแปลงจากจำนวนประชากรสูงอายุที่กำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งปัญหาความสามารถในการหารายได้ที่ลดลงและปัญหาความต้องการพึ่งพิงประชากรในวัยอื่นเพิ่มขึ้น (สวริย์ บุญยมนานท์ และคณะ, 2554) แนวทางการเตรียมความพร้อมในการดูแลโดยเฉพาะการนำดนตรีมาใช้บำบัดและพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้นพบว่ามีการถ่ายทอดดนตรีที่ใช้บำบัดการเจ็บป่วย ดังปรากฏพบในพิธีการลำผีฟ้าของประชาชนในภาคอีสาน ผู้ทำพิธีรักษาโดยการพ่อนประกอบกลองรำของหมอแคนเพื่อรักษาผู้ป่วยหรือไม่ว่าสบาย หมอลำผีฟ้าจะเป็นผู้สื่อสารต่อรองกับผีฟ้า สู่ขั้นตอนการรักษาโดยเริ่มด้วยการเชิญผีฟ้าลงมาเรียกว่าลำเชิญ จากนั้นก็จะเป็นการรำสวดเป็นการวิดิฉันว่ามีสาเหตุมาจากอะไรผีฟ้าจะบอกว่าผู้ป่วยไปทำอะไรมาจึงทำให้ผีหรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์มาลงโทษ (พระธรรมกิตติปัญญาชิโร (จำพรรษยันต์), 2561) ในปัจจุบันมีงานวิจัยที่กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมดนตรีอย่างมากมาย ทั้งกิจกรรมการร้องเพลง การรำรำ การบรรเลงดนตรีและการฟังเพลงเนื่องจากดนตรีเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้ฝึกทักษะทางอารมณ์ ทักษะการฟัง ทักษะทางด้านร่างกายได้เป็นอย่างดี ความสนุกสนานและไพเราะทำให้กิจกรรมนี้น่าสนใจสำหรับผู้สูงอายุจึงทำให้การนำดนตรีมาใช้ในการพัฒนาทักษะจึงเป็นเครื่องมือที่ดีเป็นลำดับต้น ๆ

สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตการจัดการศึกษาการพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นเรื่องสำหรับผู้สูงอายุสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยากรจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่ากับชุมชนซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลดอนเงิน ได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลดอนเงิน ขึ้นเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2560 โดยใช้อาคารที่ทำการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตำบลดอนเงิน เป็นสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน และทำการเรียนการสอนในทุกวันพฤหัสบดีที่ 2 และ 4 ของทุกเดือน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุมีการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ ได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย และการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุอย่างมีคุณค่าและมีความสุข เป็นการร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่คนรุ่นหลัง ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา เป็นผู้สูงอายุที่ทรงคุณค่าได้รับสวัสดิการอย่างครอบคลุมทุกด้านบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ดังนั้นงานวิจัยนี้ได้ใช้กิจกรรมดนตรีเพื่อเข้ามาพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้สูงอายุบ้านดอนเงินเพื่อส่งเสริมศักยภาพและสร้างอาชีพเสริมให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ เกิดความภูมิใจของกลุ่มที่สามารถใช้ความรู้ที่มีแสดงดนตรีได้และยังสร้างเป็นอาชีพเพื่อรับจ้างแสดงโชว์ในกิจกรรมงานต่าง ๆ ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจภูมิปัญญาดนตรีไทยของชาวอังกะลุง
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุผ่านการประยุกต์ใช้มรดกทางดนตรี

การทบทวนวรรณกรรม

ณัฐริจิตตา เทวเลิศสกุล และคณะ (2559) กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาระให้เป็นพลังการศึกษา เทศบาลนครรังสิต ผลการศึกษาวิจัย พบว่า 1. ปัญหาและอุปสรรคของผู้สูงอายุ (1) ด้านบุคลากร คือ บุคลากรในการดูแลผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอ (2) ด้านงบประมาณ คือ การจัดงบประมาณในการดูแล ผู้สูงอายุยังไม่ครอบคลุมต่อความต้องการของผู้สูงอายุ (3) ด้านการบริหารจัดการ (4) ด้านร่างกายคือผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง และอาการเจ็บป่วย (5) ด้านจิตใจและ อารมณ์ คือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความหงุดหงิดจากปัญหาสุขภาพ และปัญหาสภาพแวดล้อม (6) ด้านครอบครัวและสังคม คือ ปัญหาเศรษฐกิจที่ต้องดิ้นรนทำ กินจนไม่มีเวลาปฏิสัมพันธ์กันในครอบครัว และ (7) ด้านรายได้และสวัสดิการ

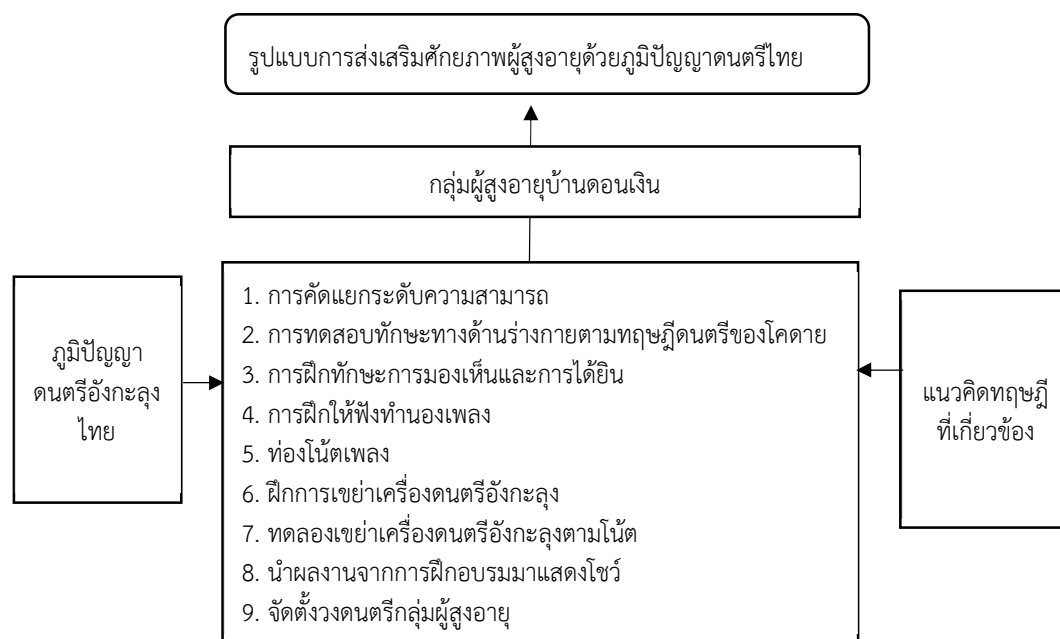
ภูมิวัฒน์ พรวนสุข (2558) ได้ศึกษา เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแพร่ ผลการวิจัย พบว่า 1. ภาพรวมของปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านสุขภาพอนามัย ด้านสังคม ด้านครอบครัว และด้านการเงินและการงาน พบว่า อยู่ในระดับมาก 2. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุพบว่าด้านสุขภาพอนามัย ควรมีการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติได้จริงที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุพร้อมทั้งบริการตรวจสุขภาพประจำปี

อย่างจริงจัง ควรมีการตั้งศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม หรือศูนย์ออกกำลังกายควรมีกลุ่มอาสาสมัครออกเยี่ยมที่บ้านพร้อมรับฟังปัญหาและแนะนำแนวทาง พร้อมทั้งตั้งงบประมาณไว้รองรับผู้สูงอายุในอนาคตด้านสังคม ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมดูแลและให้เกิดความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุและควรจัดสวัสดิการแจกสิ่งของที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุและเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนาและได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ควรมีรถรับ-ส่งไปโรงพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยควรมีการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงด้านครอบครัวควรจัดการการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมและปลอดภัย และควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมให้เพียงพอต่อความต้องการในวันสำคัญ

ปิยะดา ภักดีอำนาจ และ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ (2557) ได้ศึกษา เรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลกาตอง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ผลการศึกษา พบว่าการจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลกาตอง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ระดับการจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุจากเกณฑ์ทั้ง 6 ด้านได้ผ่านเกณฑ์แค่ 1 ด้าน คือ ด้านที่ 5 การสร้างความมั่นคงแก่ผู้สูงอายุโดยมีการดำเนินการกิจกรรม คือ การเปิดโอกาสในการเรียนรู้สภาวะการจ้างงานศพ การรณรงค์การอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุเป็นต้น และไม่ผ่านจำนวน 5 ด้าน คือ ด้านที่ 1 การบริการสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ ด้านที่ 2 การจัดสวัสดิการรายได้แก่ผู้สูงอายุ ด้านที่ 3 การบริการที่พักแก่ผู้สูงอายุ ด้านที่ 4 การส่งเสริมนันทนาการแก่ผู้สูงอายุ และ ด้านที่ 6 การบริการและเครือข่ายแก่ผู้สูงอายุ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดงานวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การศึกษาข้อมูลเอกสารด้านภูมิปัญญาดนตรีอังกะลุงไทยและใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1.1 ประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้สูงอายุเช่นประธานกลุ่มผู้สูงอายุ นายชัยณรงค์ ภูมิภักดิ์ เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกลุ่มและประวัติการพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุ

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป รายละเอียดดังนี้

1. ผู้รู้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลตอนเงินที่ดูแลกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 1 คน
2. ผู้ปฏิบัติ ได้แก่ อาจารย์และนักศึกษาเอกดนตรีพื้นบ้าน จำนวน 5 คน
3. ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมอบรมทักษะ จำนวน 60 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ โดยกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้สูงอายุบ้านตอนเงินจำนวน 60 คน

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มที่ศึกษา เป็นการสังเกตในขณะที่กำลังสัมภาษณ์

2.3 เครื่องบันทึกภาพนิ่ง เป็นการนำกล้องจากโทรศัพท์มือถือเพื่อถ่ายรูปประกอบในวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 สำรวจพื้นที่ในกลุ่มผู้สูงอายุบ้านตอนเงินเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นก่อน หลังจากนั้นจึงไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มผู้สูงอายุ

3.2 สร้างความสัมพันธ์ และแนะนำตัวผู้ดำเนินการเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่การปรับตัวให้เข้ากับผู้คนในกลุ่มผู้สูงอายุ พร้อมทั้งสอบถามข้อมูลเบื้องต้น

3.3 ประสานงานโดยการขออนุญาตจากประธานกลุ่มผู้สูงอายุ หรือสมาชิกในกลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดแบบเจาะจง โดยมีการนัดวัน เวลา และสถานที่ จากนั้นจึงได้เก็บข้อมูล และการอบรมรายละเอียดแต่ละประเด็นโดยวิทยากรผู้สอน

3.4 รวบรวมวิเคราะห์ สรุปผล และหากปรากฏว่าขาดรายละเอียดข้อมูลส่วนใดก็ไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์เพื่อหาข้อเท็จจริงกับข้อมูลที่ได้มา และนำข้อมูลที่เป็นจริงมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

กลุ่มผู้สูงอายุบ้านตอนเงินมีผู้สูงอายุจำนวนทั้งหมด 70 คนซึ่งมีช่วงอายุอยู่ระหว่าง 60 ปีขึ้นไป โดยกลุ่มผู้สูงอายุปกติจะมีการทำกิจกรรมพัฒนากลุ่มทุกปี จากการสำรวจความต้องการของกลุ่มพบว่ากลุ่มผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะฝึกสมาชิกในกลุ่มเล่นดนตรีด้วยเครื่องดนตรีไทยอังกะลุงเนื่องจากประธานกลุ่มได้เคยเข้าอบรมการเล่นดนตรีอังกะลุงที่จังหวัดร้อยเอ็ดมาแล้ว ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงได้นำเครื่องดนตรีไทย คือ อังกะลุงเข้ามาช่วยในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุบ้านตอนเงิน ตำบลตอนเงิน อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม จนสามารถนำเสนอผลงานเวทีสาธารณะและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการสำรวจภูมิปัญญาดนตรีไทยของชาวอังกะลุง

การสำรวจภูมิปัญญาดนตรีไทยของชาวอังกะลุง เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุบ้านตอนเงิน ตำบลตอนเงิน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ประวัติของ อังกะลุง

อังกะลุงมีต้นกำเนิดจากประเทศชวา ทำด้วยไม้ไผ่เป็นท่อน ๆ แขนงไว้เป็นดับ ดับละ 2 ท่อน ใช้ถือคนละ 1 ดับ การบรรเลงโดยใช้เข้ากระแทกกระบอกไม้ไผ่ที่แขวนไว้ในราง ให้ส่วนล่างของกระบอกกระแทกตัวราง กระบอกไม้ไผ่จะเกิดเสียงดังตามที่เทียบกระบอกเสียงไว้ เป็นเสียงสูงหรือต่ำ ซึ่งกระบอกไม้ไผ่จะมีขนาดใหญ่ กลาง เล็ก มีทั้งหมด 5 เสียง ผูกแขวนเป็นดับ ๆ ดนตรีชนิดนี้เรียกว่า “อุงคะลุง” (เด็กชายผัดอีเลิด, 2566)

เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้รับรองอย่างเป็นทางการว่าอังกะลุงอินโดนีเซียเป็นงานชิ้นเอกของมรดกมุขปาฐะและมรดก

ที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ และสนับสนุนให้ชาวอินโดนีเซียและรัฐบาลอินโดนีเซียสงวนรักษา ถ่ายทอด ส่งเสริมการเล่น และสนับสนุนงานช่างฝีมืออังกฤษ

1.2 อังกฤษในไทย

อังกฤษ เข้ามาในประเทศไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงแนะนำและอนุญาตให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าพระยาภาณุพันธุ์ วงศ์วรเดช เสด็จประพาสยังประเทศชวา พร้อมด้วยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในวันจันทร์ที่ 24 สิงหาคม 2450 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าพระยาภาณุพันธุ์ วงศ์วรเดช จึงเสด็จจากกรุงเทพมหานคร มุ่งไปยังเมืองไค ของประเทศชวา (ประเทศอินโดนีเซีย) เป็นแห่งแรก และทรงตั้งพระทัยว่า จะเสด็จไปยังตำบลมาโตเออ เมื่อเสด็จถึงตำบลมาโตเออ พวกประชาชนประมาณ 10 หมู่บ้าน ต่างพากันต้อนรับพระองค์อย่างสมพระเกียรติ โดยจัดดนตรีนำมาแสดงถวายให้ทอดพระเนตร ประชันกันถึง 7 วง พระองค์สนพระทัยวง อังกะลุงเป็นพิเศษ เมื่อพระองค์เสด็จกลับประเทศไทย จึงมีรับสั่งให้กงสุลไทยในชวา ซื้อดนตรีชนิดนี้ส่งมา 1 ชุด ภายในปี พ.ศ. 2451 แล้วทรงนำดนตรีชนิดนี้ฝึกสอนมหาดเล็กของพระองค์ในวังบูรพาภิบาล จึงเกิดมีดนตรีชนิดนี้ขึ้นในประเทศไทย ต่อมาได้แพร่หลายออกไปทั่วประเทศ ซึ่งคนไทยเรียกว่า “อังกะลุง” ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี ได้มีการพัฒนาอังกะลุงเพิ่มเป็น 3 กระบอก ลดขนาดให้เล็กและเบาลง เพิ่มเสียงจนครบ 7 เสียง และได้พัฒนาการบรรเลงจากการไกวเป็นการเขย่าแทน นับว่าเป็นต้นแบบของการบรรเลงอังกะลุงในปัจจุบัน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563)

1.3 ส่วนประกอบของอังกะลุง

1. ตัวอังกะลุง ทำมาจากไม้ไผ่ลาย เนื่องจากเป็นไม้ที่มีเนื้อแข็งแรงแรง เมื่อแก่เต็มที่ทำให้มีเสียงที่ไพเราะ มีลายที่สวยงาม อีกทั้งยังมีน้ำหนักเบาอีกด้วย
2. รางไม้ เดิมจะใช้ไม้สักทองชุดเป็นราง เพื่อใช้วางขาที่ฐานกระบอกลงในร่องที่ขุดร่องที่เจาะจะมี 3 ร่อง และรูกลมอีก 5 รู สำหรับตั้งเสายึดตัวกระบอกอังกะลุง
3. เสาอังกะลุง มักทำด้วยไม้ไผ่เหลา เกลา หรือกิ่งจันทน์เรียบ มีความยาวตามความสูงของกระบอกอังกะลุง ขนาดโตกว่ารูที่รางเล็กน้อย
4. ไม้ขวางทำมาจากไม้ไผ่เหลาแบน ส่วนกลางปาดเนื้อไม้เป็นร่องลึกพอประมาณใช้สำหรับ สอดผ่านช่องกระบอกอังกะลุง เพื่อยึดตัวกระบอกกับเสาส่วนประกอบทั้ง 4 จะถูกประกอบเข้าด้วยกัน โดยใช้เชือก กาว ยึดติดกันให้แข็งแรง

1.4 ตัวโน้ตอังกะลุงในไทย

โน้ตไทยมีหลายชนิด เป็นโน้ตตัวเลข ระบบเลข 0 – 4 สำหรับฝึกหัดขอ ระบบ 0 – 11 สำหรับฝึกจะเข้ ในที่นี้เราจะใช้โน้ตตัวอักษร ซึ่งใช้ชื่อตัวโน้ตตามแบบตะวันตกคือ โด - เร - มี - ฟา - ซอล - ลา - ที โดยใช้ตัวอักษรแทนดังนี้ = โด, ร = เร, ม = มี, ฟ = ฟา, ซ = ซอล, ล = ลา, ท = ที ในกรณีที่เสียงสูงหรือต่ำกว่าในช่วงกลางจะใช้จุด (.) ไว้บนหรือใต้ตัวอักษร ถ้าเป็นเสียงสูงจะใส่จุด (.) ไว้ข้างบนตัวอักษร ถ้าเป็นเสียงต่ำจะใส่จุด (.) ไว้ข้างล่างตัวอักษร ในการเขียนโน้ต 1 บรรทัด มี 8 ช่อง แต่ละช่อง เรียกว่าห้อง ใน 1 ห้อง เท่ากับ 1 จังหวะ และ ใน 1 ห้อง บรรจุโน้ตได้ 4 ตัว มีจังหวะเครื่องกำกับกับจังหวะที่สำคัญที่สุดของดนตรีไทยคือ ฉิ่ง อัตราจังหวะของดนตรีไทยมี 3 ลักษณะ คือ 1. อัตราจังหวะสามชั้น คือ จังหวะช้า 2. อัตราจังหวะสองชั้น คือ จังหวะปานกลาง และ 3. อัตราจังหวะชั้นเดียว คือจังหวะเร็ว โดยในส่วนหน้าทับในเพลงไทย จะใช้หน้าทับที่แตกต่างกันไปในแต่ละบทเพลง ขึ้นอยู่กับเพลงนั้นสำเนียงใดจะต้องใช้หน้าทับนั้น

1.5 การฝึกปฏิบัติอังกะลุง

การจับอังกะลุงจะจับด้วยมือทั้ง 2 ข้าง ทั้งซ้ายและขวา แต่จับคนละเสียง โดยจับที่เสายึดให้ห่างจากรางไม้ 2 – 4 นิ้ว แล้วแต่อังกะลุงจะสูงหรือต่ำ ข้อสำคัญคือใช้หัวแม่มือกำกับเสายึดไว้

การเขย่าอังกะลุง ควรเกร็งกล้ามเนื้อแขนท่อนล่างเล็กน้อย แล้วใช้สันมือดันเสายึดพร้อมทั้งใช้ข้อมือเขย่าให้ขาของตัวอังกะลุงกระทบไปมากับรางตามที่ต้องการ โดยจะมีวิธีการปฏิบัติ 4 ทักษะด้วยกัน คือ 1. ทักษะการฝึกเขย่าเสียงยาว 2. ทักษะฝึกเขย่าเสียงยาวเป็นครึ่งหนึ่งของแบบฝึกทักษะที่ 1 3. ทักษะเขย่าเสียงสั้น โฉ่เสียงขึ้นลง จากต่ำไปสูงแล้วเสียงลงจากสูงลงต่ำ เสียงละ 2 ตัวโน้ต และ 4. ทักษะเขย่าเสียงสั้น จากเสียงต่ำไปเสียงสูงแล้วไล่

จากสูงลงมาต่ำปกติแล้วเครื่องดนตรีอังกฤษกลุ่นั้นเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถเล่นเฉพาะเครื่องดนตรีเดี่ยวก็ได้หรือเล่นเป็นการรวมกลุ่มก็ได้สำหรับกลุ่นั้นมักนิยมนำมาใช้เป็นกลุ่นดนตรีของกลุ่มเยาวชนหรือกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจากจดจำได้ง่ายสามารถนำมาฝึกได้ในระยะเวลานั้น

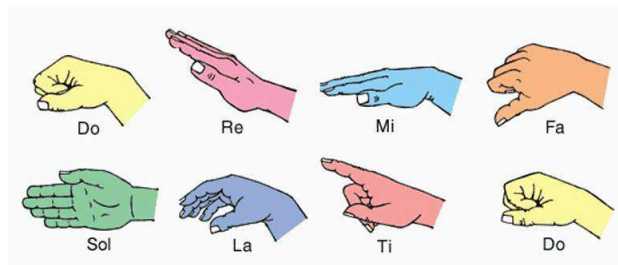
ภาพที่ 2 เครื่องดนตรีไทยอังกฤษกลุ่น
ที่มา: ณัฐวุฒิ พุกกะศรี (2568ก)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุผ่านการประยุกต์ใช้มรดกทางดนตรี

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุผ่านการประยุกต์ใช้มรดกทางดนตรีมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การคัดแยกระดับความสามารถของสมาชิกในกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถใช้เครื่องดนตรีไทย อังกฤษร่วมกับสมาชิกได้

2.2 การทดสอบทักษะทางด้านร่างกายตามทฤษฎีดนตรีของโคดาย (Kodaly Approach) โคลตานโคดาย (Kodály, 1882 - 1967 อ้างถึงใน ธวัชชัย นาควงศ์ และคณะ, 2537) นักการศึกษาดนตรีและผู้ประพันธ์เพลงคนสำคัญของฮังการี ซึ่งมีหลักการสอนดนตรีโดยการจัดลำดับเนื้อหาและกิจกรรมดนตรีให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก โดยมีขั้นตอนจากง่ายไปหายาก จะเน้นการสอนร้องเพลงเป็นหลักการร้องเพลงเป็นการใช้เสียงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติซึ่งเด็กคุ้นเคยอยู่แล้ว ฝึกควบคู่กับการอ่านโน้ตและเมื่อเขามีประสบการณ์เพียงพอก็สามารถฝึกการอ่านและเขียนภาษาดนตรีได้ โคดายมีวิธีการใช้สัญลักษณ์มือในกิจกรรมการสอน และใช้การอ่านโน้ตด้วยระบบซอล-ฟา ซึ่งมีขั้นตอนจากง่ายไปหายาก ซึ่งสามารถฝึกสอดประสานทางด้านดนตรีผู้เรียนได้ทั้งเรื่องจังหวะ ระดับเสียง ทำนอง และการประสานเสียง โดยการร้องเพลงตามแบบฝึกหัดของโคดายซึ่งมีการแบ่งเป็นระดับขั้นต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน

ภาพที่ 3 สัญลักษณ์มือแทนโน้ตในการสอนดนตรีของโคดาย
ที่มา: Simon (2013)

2.3 การฝึกทักษะการมองเห็นและการได้ยิน ด้วย Story Board โน้ตเพลงและระดับเสียงของทำนองเพลงที่จะอบรมเพื่อให้ทราบถึงระดับการได้ยินของกลุ่มผู้สูงอายุ

2.4 การฝึกให้ฟังทำนองเพลงที่จะใช้ในการอบรมซ้ำ ๆ หลาย ๆ รอบเป็นการฝึกให้กลุ่มผู้สูงอายุสามารถจำทำนองเพลงได้

2.5 ท่องโน้ตเพลงที่จะอบรมมาให้กลุ่มผู้สูงอายุพร้อมท่องเข้ากับจังหวะดนตรีเพื่อจำจังหวะและเสียงตัวโน้ตแต่ละตัวให้ชัดเจนในการแยกเสียงโน้ตให้ได้

2.6 ฝึกการเขย่าเครื่องดนตรีร้องกะลุมตามโน้ตที่ท่องได้แล้ว ฝึกซ้ำ ๆ จนจำได้

2.7 ทดลองเขย่าเครื่องดนตรีร้องกะลุมตามโน้ตที่ท่องได้แล้วตามทำนองเพลงที่จะเล่นเพื่อให้เกิดเป็นเพลงอย่างไร้สาระสนุกสนาน

2.8 นำผลงานจากการฝึกอบรมมาแสดงโชว์อีกครั้งต่อกรรมการเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

2.9 จัดตั้งวงดนตรีกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อใช้แสดงโชว์ในกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ และใช้เป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ สร้างความภาคภูมิใจในความสามารถของวัยผู้สูงอายุได้

ภาพที่ 4 การฝึกอบรมดนตรีไทยกลุ่มผู้สูงอายุบ้านดอนเงิน
ที่มา: ณัฐวุฒิ พฤกษ์ศรี (2568ข)

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

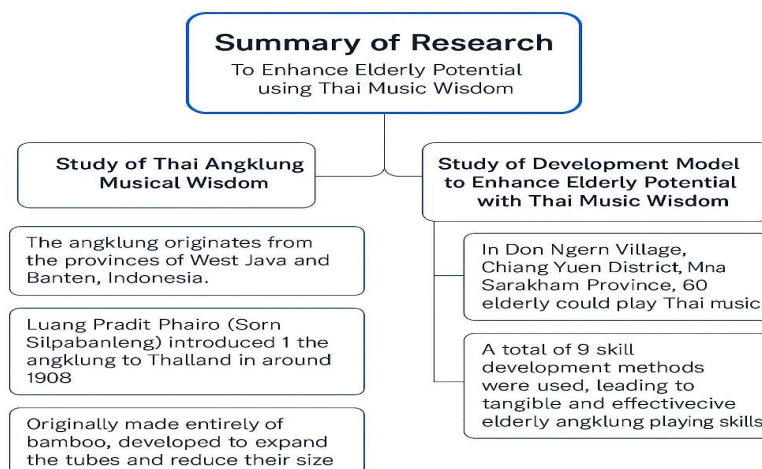
1. สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาแบบการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุด้วยภูมิปัญญาดนตรีไทย บ้านดอนเงิน ตำบลดอนเงิน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. การสำรวจภูมิปัญญาดนตรีไทยของชาวอังกฤษ สามารถสรุปได้ว่าดนตรีอังกฤษมีต้นกำเนิดอยู่ในบริเวณที่เป็นจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดบึงกาฬของประเทศไทย และกลายเป็นส่วนสำคัญของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประชาคมชาวซุนดาในชาตวันตและบันเด็นการเล่นอังกฤษในฐานะวงดุริยางค์ สำหรับในประเทศไทยนั้นหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้นำอังกฤษเข้ามาในเมืองไทยครั้งแรก เมื่อราว พ.ศ. 2451 เมื่อครั้งที่โดยเสด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ขณะเสด็จพระราชดำเนินประพาสเกาะชาวอังกฤษที่นำเข้ามาครั้งแรกอังกฤษเป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งหมดทั้งตัวอังกฤษและราง ภายหลังได้มีการพัฒนาโดยขยายจำนวนไม้ไผ่เป็น 3 กระบอก และลดขนาดให้เล็กและเบาลงเพิ่มเสียงจนครบ 7 เสียง ในสมัยรัชกาลที่ 6 เชื่อกันว่า มีการพัฒนาการบรรเลงจากการไกวเป็นการเขย่าแทน อังกฤษนิยมนำมาเล่นกันมากในกลุ่มผู้สูงอายุเนื่องจากมักนำมาเล่นเป็นกลุ่ม ง่ายต่อการเล่นและการจดจำ

2. การพัฒนาแบบการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุผ่านการประยุกต์ใช้มรดกทางดนตรี พบว่าแบบการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุบ้านดอนเงิน ตำบลดอนเงิน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีผู้สูงอายุที่เข้าร่วมฝึกอบรมทั้งหมด 60 คนซึ่ง 60 คนนี้ไม่มีทักษะการเล่นดนตรีอังกฤษมาก่อนปัญหาคือกลุ่มผู้สูงอายุเคลื่อนไหวช้า

การมองไม่ชัด ความจำสั้น ในการฝึกนั้นมีรูปแบบการพัฒนาทักษะด้วยกันทั้งหมด 9 รูปแบบ ทำการฝึกอาทิตย์ละ 1 ครั้งครั้งละ 3 ชั่วโมง ทั้งหมด 12 ครั้งหรือ 3 เดือนรวมเพลงที่สามารถบรรเลงได้ทั้งหมด 3 เพลง เกิดเป็นทักษะของกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถเล่นดนตรีอังกะลุงได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 5 รูปแบบการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุด้วยภูมิปัญญาดนตรีไทย
ที่มา: ณัฐวุฒิ พุกกะศรี (2568ค)

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุโดยใช้ภูมิปัญญาดนตรีไทยอังกะลุง เป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่ทำจากไม้ไผ่ มาผสมผสานกับกิจกรรมพัฒนาทักษะ โดยรูปแบบนี้ได้นำมาดำเนินการที่หมู่บ้านดอนเงิน จังหวัดมหาสารคาม โดยมีผู้สูงอายุเข้าร่วมโครงการ 60 คน โดยผ่านโปรแกรมที่มีโครงสร้างชัดเจนซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการฝึกอบรม 9 ขั้นตอน ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้ได้รับการออกแบบมาเพื่อสร้างทักษะทางดนตรี การประสานงาน ความจำ และความมั่นใจในการแสดงอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเน้นที่การลงมือปฏิบัติจริงและความเกี่ยวข้องทางวัฒนธรรม โดยรูปแบบนี้ไม่เพียงแต่ช่วยฟื้นฟูดนตรีดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการกระตุ้นทางปัญญา การมีส่วนร่วมทางสังคม และความรู้สึกมีเป้าหมายในหมู่ผู้สูงอายุ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วจะช่วยให้พวกเขาสามารถแสดงต่อหน้าสาธารณชน และนำไปสู่การสร้างรายได้เสริมได้

2. อภิปรายผล

2.1 สำนวณภูมิปัญญาดนตรีไทยของชาวอังกะลุง ศึกษาภูมิปัญญาดนตรีไทยอังกะลุง เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุบ้านดอนเงิน ตำบลดอนเงิน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย

1. ด้านประวัติของอังกะลุง พบว่าอังกะลุงมีต้นกำเนิดจากประเทศชวา ทำด้วยไม้ไผ่เป็นท่อน ๆ แขนงไว้เป็นดับ ดับละ 2 ท่อน ใช้ถือคนละ 1 ดับ บรรเลงโดยใช้เชือกกระบอกไม้ไผ่ที่แขวนไว้ในราง ให้ส่วนล่างของกระบอกกระแทกตัวราง กระบอกไม้ไผ่จะเกิดเสียงดังตามที่เทียบกระบอกเสียงไว้ เป็นเสียงสูงหรือต่ำ ซึ่งกระบอกไม้ไผ่จะมีขนาดใหญ่ กลาง เล็ก มีทั้งหมด 5 เสียง ผู้คนแขวนเป็นดับ ๆ ดนตรีชนิดนี้เรียกว่า “อุงคะลุง” และเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้รับรองอย่างเป็นทางการว่าอังกะลุงอินโดนีเซียเป็นงานชิ้นเอกของมรดกมุขปาฐะและมรดกที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ และสนับสนุนให้ชาวอินโดนีเซียและรัฐบาลอินโดนีเซียสงวนรักษา ถ่ายทอด ส่งเสริมการเล่น และสนับสนุนงานช่างฝีมืออังกะลุง มีความสอดคล้องกับการศึกษาของพูนพิศ อมาตยกุล กล่าวไว้ว่าอังกะลุงเป็นเครื่องดนตรีประเภทดีดชนิดหนึ่งซึ่งเกิดเป็นเสียงโดยการกระทบกันของไม้และกระบอก (พูนพิศ อมาตยกุล, 2529)

2. ด้านอังกะลุงในไทย พบว่าอังกะลุง เข้ามาในประเทศไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงแนะนำและอนุญาตให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าพระยาภาณุ

พันธ์ วงศ์วรเดช เสด็จประพาสยังประเทศชวา พร้อมด้วยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในวันจันทร์ที่ 24 สิงหาคม 2450 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าพระยาภาณุพันธ์ วงศ์วรเดช จึงเสด็จจากกรุงเทพมหานคร มุ่งไปยังเมืองไต่ของประเทศชวา (ประเทศอินโดนีเซีย) เป็นแห่งแรก และทรงตั้งพระทัยว่า จะเสด็จไปยังตำบลมาโตเออ เมื่อเสด็จถึงตำบลมาโตเออ พวกประชาชนประมาณ 10 หมู่บ้าน ต่างพากันต้อนรับพระองค์อย่างสมพระเกียรติ โดยจัดดนตรีนำมาแสดงถวายให้ทอดพระเนตร ประชันกันถึง 7 วง พระองค์สนพระทัยวง อุงคะลุงเป็นพิเศษ เมื่อพระองค์เสด็จกลับประเทศไทย จึงมีรับสั่งให้กงสุลไทยในชวา ซื้อดนตรีชนิดนี้ส่งมา 1 ชุด ภายในปี พ.ศ. 2451 แล้วทรงนำดนตรีชนิดนี้ฝึกสอนมหาดเล็กของพระองค์ในวังบูรพาภิรมย์ จึงเกิดมีดนตรีชนิดนี้ขึ้นในประเทศไทย ต่อมาได้แพร่หลายออกไปทั่วประเทศ ซึ่งคนไทยเรียกว่า “อังกะลุง” ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี ได้มีการพัฒนาอังกะลุงเพิ่มเป็น 3 กระบอก ลดขนาดให้เล็กและเบาลง เพิ่มเสียงจนครบ 7 เสียง และได้พัฒนาการบรรเลงจากการไกวเป็นการเขย่าแทน นับว่าเป็นต้นแบบของการบรรเลงอังกะลุงในปัจจุบัน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563)

3. ด้านส่วนประกอบของอังกะลุง พบว่า 1. ตัวอังกะลุง ทำมาจากไม้ไผ่ลาย เนื่องจากเป็นไม้ที่มีเนื้อแข็งแรงแรง เมื่อแคะเคาะทำให้เกิดเสียงที่ไพเราะ มีลายที่สวยงาม อีกทั้งยังมีน้ำหนักเบาอีกด้วย 2. รางไม้ เติมน้ำใช้ไม้สักทอง ขุดเป็นราง เพื่อใช้วางขาที่ฐานกระบอกลงในร่องที่ขุดรองที่เจาะจะมี 3 ร่อง และรูกลมอีก 5 รู สำหรับตั้งเสายึดตัวกระบอกอังกะลุง 3. เสาอังกะลุง มักทำด้วยไม้ไผ่เหลา กลา หรือกลึงจนกลมเรียบ มีความยาวตามความสูงของกระบอกอังกะลุง ขนาดโตกว่ารูที่รางเล็กน้อย และ 4. ไม้ขวางทำมาจากไม้ไผ่เหลาแบน ส่วนกลางปาดเนื้อไม้เป็นร่องลึกพอประมาณใช้สำหรับ สอดผ่านช่องกระบอกอังกะลุง เพื่อยึดตัวกระบอกกับเสา มีความสอดคล้องกับ สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์ (2552) กล่าวว่า ส่วนประกอบของอังกะลุงมีตัวอังกะลุง ไม้ราง เสา และไม้ขวาง

4. ด้านตัวโน้ตอังกะลุงในไทย พบว่าโน้ตไทยมีหลายชนิด เป็นโน้ตตัวเลข ระบบเลข 0 – 4 สำหรับฝึกหัดขอ ระบบ 0 – 11 สำหรับฝึกจะเข้ ในที่นี้เราจะใช้โน้ตตัวอักษร ซึ่งใช้ชื่อตัวโน้ตตามแบบตะวันตกคือ โด - เร - มี - ฟา - ซอล - ลา - ที โดยใช้ตัวอักษรแทนดังนี้ โด = โด, เร = เร, มี = มี, ฟา = ฟา, ซ = ซอล, ล = ลา, ท = ที ในกรณีที่เป็นเสียงสูงหรือต่ำกว่าในช่วงกลางจะใช้จุด (.) ไว้บนหรือใต้ตัวอักษร ถ้าเป็นเสียงสูงจะใส่จุด (.) ไว้ข้างบนตัวอักษร ถ้าเป็นเสียงต่ำจะใส่จุด (.) ไว้ข้างล่างตัวอักษร ในการเขียนโน้ต 1 บรรทัด มี 8 ช่อง แต่ละช่อง เรียกว่าห้อง ใน 1 ห้องเท่ากับ 1 จังหวะ และ ใน 1 ห้อง บรรจุโน้ตได้ 4 ตัว จะมีจังหวะเครื่องกำกับจังหวะที่สำคัญที่สุดของดนตรีไทยคือ ฉิ่ง อัตราจังหวะของดนตรีไทยมี 3 ลักษณะ คือ 1. อัตราจังหวะสามชั้น คือ จังหวะช้า 2. อัตราจังหวะสองชั้น คือ จังหวะปานกลาง และ 3. อัตราจังหวะชั้นเดียว คือจังหวะเร็ว โดยในส่วนหน้าทับในเพลงไทย จะใช้หน้าทับที่แตกต่างกันไปในแต่ละบทเพลง ขึ้นอยู่กับเพลงนั้นสำเนียงใดจะต้องใช้หน้าทับนั้น สอดคล้องกับ บุญสืบ บุญเกิด กล่าวว่าโน้ตเพลงอังกะลุงในไทยคิดค้นขึ้นมาเพื่อใช้ในการบันทึกเพลง ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการคือ ระดับเสียง ความยาวของเสียงและเครื่องหมายต่าง ๆ (บุญสืบ บุญเกิด และ สุรศักดิ์ เพชรคงทอง, 2559)

5. ด้านการฝึกปฏิบัติอังกะลุง พบว่าการจับอังกะลุงจะจับด้วยมือทั้ง 2 ข้าง ทั้งซ้ายและขวา แต่จับคนละเสียง โดยจับที่เสายึดให้ห่างจากรางไม้ 2 – 4 นิ้ว แล้วแต่องค์จะสูงหรือต่ำ ข้อสำคัญคือใช้หัวแม่มือกำกับเสายึดไว้การเขย่าอังกะลุง ควรเกร็งกล้ามเนื้อแขนท่อนล่างเล็กน้อย แล้วใช้สันมือดันเสายึดพร้อมทั้งใช้ข้อมือเขย่าให้ขาของตัวอังกะลุงกระทบไปมาระหว่างรางที่ต้องการ โดยจะมีวิธีการปฏิบัติ 4 ทักษะด้วยกันคือ 1. ทักษะการฝึกเขย่าเสียงยาว 2. ทักษะการฝึกเขย่าเสียงยาวเป็นครั้งหนึ่งของแบบฝึกทักษะที่ 1 3. ทักษะเขย่าเสียงสั้นไล่เสียงขึ้นลง จากต่ำไปสูงแล้วเสียงลงจากสูงลงต่ำ เสียงละ 2 ตัวโน้ต และ 4. ทักษะเขย่าเสียงสั้น จากเสียงต่ำไปเสียงสูงแล้วไล่จากสูงลงมาต่ำซึ่งมีความสอดคล้องกับ สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์ (2552) กล่าวว่าวิธีการใช้เครื่องดนตรีอังกะลุงโดยการเขย่าขึ้นลงต่ำโน้ตเสียงต่ำสูง

2.2 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุผ่านการประยุกต์ใช้มรดกทางดนตรี สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กิตติศักดิ์ ไกรจันทร์ (2555) ทำการศึกษาการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่เมืองชุมชนสามัคคีประกอบด้วย

1. ด้านการคัดแยกระดับความสามารถของสมาชิกในกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถใช้เครื่องดนตรีไทยอังกะลุงร่วมกับสมาชิกได้

2. ด้านการทดสอบทักษะทางด้านร่างกายตามทฤษฎีดนตรีของโคดาย (Kodaly Approach) โซลตาน โคดาย นักการศึกษาดนตรีและผู้ประพันธ์เพลงคนสำคัญของฮังการี ซึ่งมีหลักการสอนดนตรีโดยการจัดลำดับเนื้อหา และกิจกรรมดนตรีให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก โดยมีขั้นตอนจากง่ายไปหายาก เน้นการสอนร้องเพลงเป็นหลัก การร้องเพลงเป็นการใช้เสียงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติซึ่งเด็กคุ้นเคยอยู่แล้ว ฝึกควบคู่กับการอ่านโน้ตและเมื่อเขามีประสบการณ์เพียงพอก็สามารถฝึกการอ่านและเขียนภาษาดนตรีได้ โคดายมีวิธีการใช้สัญลักษณ์มือในกิจกรรมการสอน และใช้การอ่านโน้ตด้วยระบบซอล – ฟา ซึ่งมีขั้นตอนจากง่ายไปหายาก ซึ่งสามารถฝึกสอดประสานทางดนตรีผู้เรียนได้ ทั้งเรื่องจังหวะ ระดับเสียง ทำนอง และการประสานเสียง โดยการร้องเพลงตามแบบฝึกหัดของโคดายซึ่งมีการแบ่งเป็นระดับขั้นต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน

3. ด้านการฝึกทักษะการมองเห็นและการได้ยิน ด้วย Story board โน้ตเพลงและระดับเสียงของ ทำนองเพลงที่จะอบรมเพื่อให้ทราบถึงระดับการได้ยินของกลุ่มผู้สูงอายุ

4. ด้านการฝึกให้ฟังทำนองเพลงที่จะใช้ในการอบรมซ้ำ ๆ หลาย ๆ รอบเป็นการฝึกให้กลุ่มผู้สูงอายุ สามารถจำทำนองเพลงได้

5. ด้านทักษะท่อนโน้ตเพลงที่จะอบรมมาให้กลุ่มผู้สูงอายุพร้อมท่องเข้ากับจังหวะดนตรีเพื่อจำจังหวะ และเสียงตัวโน้ตแต่ละตัวให้ชัดเจนในการแยกเสียงโน้ตให้ได้

6. ด้านทักษะฝึกการเขย่าเครื่องดนตรีอังกะลุงตามโน้ตที่ท่องได้แล้ว ฝึกซ้ำ ๆ จนจำได้

7. ด้านการทดลองเขย่าเครื่องดนตรีอังกะลุงตามโน้ตที่ท่องได้แล้วตามทำนองเพลงที่จะเล่น เพื่อให้เกิดเป็นเพลงอย่างไพเราะสนุกสนาน

8. ด้านการนำผลงานจากการฝึกอบรมมาแสดงโชว์อีกครั้งต่อกรรมการเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการ ฝึกอบรมเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมจะทำให้ผู้เล่นได้เห็นถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

9. ด้านการจัดตั้งวงดนตรีกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อใช้แสดงโชว์ในกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ และใช้เป็นอาชีพ เสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ สร้างความภาคภูมิใจในความสามารถของวัยผู้สูงอายุได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การสนับสนุนให้กลุ่มผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถในการใช้ทักษะด้านดนตรีของกลุ่มผู้สูงอายุควรมี ช่องทางการเปิดโอกาสในการแสดงเพิ่มมากขึ้น

1.2 หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมสนับสนุนควรสร้างกิจกรรมเพื่อให้กลุ่มได้ฝึกทักษะอย่างต่อเนื่อง

1.3 การต่อยอดและอนุรักษ์กลุ่มดนตรีผู้สูงอายุบ้านดอนเงินควรมีการต่อยอดและอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็น ต้นแบบให้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่อื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 กระบวนการฝึกอบรมควรมีสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพและสะดวกในการฝึกอบรมมากขึ้น เช่นการใช้ สื่อเทคโนโลยีเข้ามาช่วย

2.2 งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ทำการวัดผลการแสดงและการรับงานแสดงเพื่อสร้างรายได้ควรมีการวัดผลเพื่อให้ เห็นถึงประโยชน์ที่ชัดเจน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก นายชัยณรงค์ ภูมิภักดี ประธานกลุ่มผู้สูงอายุบ้านดอนเงิน ที่กรุณาให้ข้อมูลด้านกลุ่มผู้สูงอายุและรายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งการ ประสานงานระหว่างผู้รับผิดชอบโครงการกับสมาชิกในกลุ่มผู้สูงอายุ ตลอดทั้ง นักศึกษาหลักสูตรสาขาวิชาดนตรี นักวิชาการที่ได้นำข้อมูลอันเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการนำเสนอบทความเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ต่อผู้ที่ต้องการ ที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2563). 112 ปี อังกะลุงจากชาวไทย. https://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=4977.
- กิตติศักดิ์ ไกรจันทร์. (2555). การศึกษาการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่เมืองชุมชนสามัคคี ตำบลตลาดอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 6(1), 52 - 68.
- ณัฐจิตตา เทวเลิศสกุล, วณิภา ศิริวรสกุล, และ ชัชสรณ์ รอดยิ้ม. (2559). แนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจากภาวะให้เป็นพลัง กรณีศึกษาเทศบาลนครรังสิต. *Veridian E-Journal, Silpakorn University สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ*, 9(1), 529 - 545.
- ณัฐภูมิ พุกกะศรี. (2568ก). *เครื่องดนตรีไทยอังกะลุง* [ภาพถ่าย]. การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- ณัฐภูมิ พุกกะศรี. (2568ข). *การฝึกอบรมดนตรีไทยกลุ่มผู้สูงอายุบ้านดอนเงิน* [ภาพถ่าย]. การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- ณัฐภูมิ พุกกะศรี. (2568ค). รูปแบบการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุด้วยภูมิปัญญาดนตรีไทย [ไดอะแกรม]. การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- เด็กชายผ่องเกิด. (2556). “อังกะลุง” เครื่องดนตรีโบราณอินโดนีเซีย สู่ “มรดกโลก” ทางภูมิปัญญาโดย UNESCO. ศิลปวัฒนธรรม SILLA-MAG.COM. https://www.silpa-mag.com/culture/article_96363.
- ธวัชชัย นาควงษ์, สุรางค์ หิรัญศรี, ทศไนย แผ้วสกุล, และ บุญเชิด พิณพาทย์. (2537, 3 - 5 กุมภาพันธ์). การพัฒนาการสอนวิชาดนตรีสากลในชั้นประถมโดยใช้วิธีการสอนตามแบบของโคโคและออร์ฟ. *การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 32*, 428 - 438. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญสืบ บุญเกิด และ สุศักดิ์ เพชรคงทอง. (2559). ประวัติการบันทึกโน้ตดนตรีไทย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*, 4(1), 79 - 99.
- ปณิชา พรประสิทธิ์, จุฑาทิพย์ วิวัฒนาพันธุ์วงศ์, และ อรัญญา ตัญคำภีร์. (2564). ดนตรีและสุขภาวะทางใจของผู้สูงอายุ. *วารสารวิจัย มข. (ฉบับบัณฑิตศึกษา) สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 9(1), 91 - 103.
- ปิยะดา ภักดีอำนาจ และ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์. (2557). แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลกาตอง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา. *วารสารวิทยาการจัดการ*, 31(2), 121 - 151.
- พระธรรมกิตติ ปัญญาวิโร (จำพรรษนันต์). (2561). *ศึกษาคติธรรมทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีลำผีฟ้าของชาวบ้านโนนเขาว ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตไม่ไดตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2529). *ดนตรีวิจักษ์ : ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับดนตรีไทยเพื่อความชื่นชม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). รักศิลป์.
- ภูมิวัฒน์ พรวนสุข. (2558). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแพร่. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพนธ์*, 10(1), 77 - 87.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2565). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2564*. <https://thaitgri.org/?wpdmpo=รายงานสถานการณ์ผู้สูง-11>.
- สวรีย์ บุญยมนานท์, ปัทมร ชัยวัฒน์, และ วรณภา อารีย์. (2554). การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย. *รายงานการวิจัย*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์. (2552). กระบวนการผลิตเครื่องดนตรีไทย กรณีศึกษา ช่างทำเครื่องดนตรีไทยในจังหวัดนครนายก. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- Simon, G. (2013). *Solfège Hand Signs*. <https://www.musictheorytutor.org/2013/03/25/solfège-hand-signs>.